

և ի Բրգաստան մեծ քանակութեամբ տեղացող ձիւնը բազմաթիւ ոչխարաց և ուրիշ առանցք կորստեան պատճառ եղած է: Թէ քաղաքին մէջ և թէ՛ գուրը շատ մարդիկ անօթութիւնէն մեռան. Բրգաստանը և խալաբը անցան օրերս իրենց գաւառները կը ծախէին, որպէս զի ապրտասի համար քանի մը դրոշ ձեռք բերին, և ուրիշներ ալ իրենց գաւառները մզկիթներու և տուէրու դրանց առջև կը թողուն:—Անգղիական հիւպատոս Պ. Քրօթթըր հաջորդաբար կը հետազոտէ Տիարպէքիւնը.—«Փաղաքին մէջ չորս հազար մարդ բարդովին թշուառ են. անօթութիւնէն մեռնողներ շատ են. մեծ պէտք կայ դրամ: Եւ շարքին երկու անգամ ապուր կը բաշխեմ երկու հազար Բրգաց, Արարաց, Փաշադաւադ, Ասուրաց և Յունաց, որոց ամենն ալ անօթութիւնէն մեռնողներ վիճակին մէջ են, և կը յուսամ թէ կարող պիտի լինիմ շարունակել այս գործը մինչև կոնստանտնուպոլիս: Եւ իր յուսամ թէ թշուառութիւնը նուազի 1200 անձանց լաւ ապուր կրնամ բաշխել ընդ առմէն երեք անգլիական ոսկի ծախքով:—Ան ուրաջ պարտիւրը: Արաթիօնէն Քանթըրպէրի Արքեպիսկոպոսին ուղղեալ հեռագիր մը կըսէ.—«Սարտափիլի թշուառութիւնը կը տիրէ ի Միջագետ: Շատ մարդ կը մեռնի անօթութիւնէն: Արքեպիսկոպոս կը հայցցիմ:—Մուսուլման քանդակներ ալ կը հեռագրէ առ Արքեպիսկոպոս:—«Քիչով մեծ տալուս պատճառ քաղաքին մէջ և չորսայ գիւղերը ժողովրդեան երթախաղ եղած թշուառութիւնը նկարագրել անհնար է: Ժողովուրդը ստափած անասուններ կուտէ, սրով բազում հիւանդութիւնը կը ծագին: Շատեր ալ կը մեռնին: Անոնց և մահուան միջև տատառնող այս թշուառներուն համար օգնութիւն ձեռք բերելով կը հայցցիմ:—Կարնդ Անեօրիկեան Միտրոսը Պ. Փարսի կը հեռագրէ առ տեղին Միթանիօրոս:—«Տեղիներէն մին Սիլերկթ հարկբաւադին հետ Բառնուս գաղտը գնաց, ասոնք ձանրան գործի գնացին: Կը յուսամ որ այս դրամն ուրիշ օգնութեանց յառաջանան է, որովհետեւ թշուառացի գնել մէկ մասին օգնելու և յառաջիկայ տարուան ապրտասի միջոց հայթայթելու համար հազարաւոր ոսկիներու պէտք կայ: Անեօրիկե ալ ձեռք կը նշխրէ: Կաղաքից որ ժամանակին օգնութիւն դրկուի մեզ, որովհետեւ Բառնուս և չորսայից ժողովուրդն երկուսը ժամանակ այս վիճակին մէջ չեն կրնար ապրիլ, նոքա լայնարձակագէս գուրի են հայցի:—Անգլիական հիւպատոս Քլէյքընը հառիւսակաբար կը հեռագրէ Վանիս:—«Մեծ շնորհակալութիւն ձեր դրած դրամին համար. բայց այդ դրամով քիչ գործ պիտի կրնանք տեսնել: Փոխադրութիւնն աւելի զընտուր է այժմ, ըստ որում խնդր ժողովուրդն իրենց բոլոր էջերը մորթելով կորած են:»

Ահա այս և նմանորնակ հեռագրեր, որք սովորապէս գաւառներէն առնուած էին, Միթիւնին մէջ կը ցրուէին: «Յուսմ, ամբար Լոտրայի մէջ մասնախումբ մը կազմուած էր հասարակութիւնէն հանազանութիւն հաւաքելով լրագրաց միջոցաւ հրատարակելու, և սովորապէս գաւառները դրկուելու համար: Արքեպիսկոպոսն տէր անձերէն, որք մեծ ծառայք նշայալիք են, բաղկացած մասնախումբ մ'ալ Մանէսթըրի մէջ կազմուած էր. բայց օգնութիւն դրկելու գործին աւելի կատարեալ կազմաւորութիւն մ'ապահովելու համար, Լոտրայի և Մանէսթըրի երկու յանձնախումբը հաւանեցան միասնա յուսալով որ իրենց գործակցութեամբ աւելի արդիւնք գոյանայ: Կը կարծուէր որ ջերմ համակրութիւն պիտի զգացուի այս թշուառ ժողովուրդը համար, որք սովորաբար յոյժ աղքատ լինելով, բնութեան տրոյց ապրարկին ներկայ վրայ անօթութիւնէն մեռնողներ վիճակին հասած էին: Ծախուին երկու ամիսներ կան միջանցի հնձոց ժամանակն, և դրամի անհրաժեշտ

պէտք կայ հազարաւոր հոգեւոր ողջ պահելու համար մինչև այն ժամանակ: Գործողութեան առաւ միջոցներ կան տարածելու համար այն օգնութիւնները, զորս կը յուսացուէր որ դիմախոս հասարակութիւնը կատարող պիտի ընէր մասնախումբն այդ գաւառները դրկելու: Լորտ Մայիսթըրի և իւր յաջորդը (Լորտ Մարտին) յատուկ արտօնութիւն օրէնք այդ գործին, և այս պարտաւրը, իրենց պաշտօնական զինքներէն ամեն օրուս քաղելով մարդկութեան դատին մէջ աղղուապէս կ'աշխատին օժանդակութեամբ Եւպատիս Բիւստանէն և Հրէայ հասարակութեանց զիւսաւոր անցանց: Արդի 700 անգլիական ոսկի դրկուեցաւ Տիարպէքիւր, 300 Անգլ. ոսկի Կարնի և Վան, 600 ոսկի Մուսուլ, 100 Հալապ, և Մանէսթըրի յանձնախումբն ալ 1200 ոսկի դրկած է հայաստան: Հալապի և Անթիպատի համար թէ յոյժամ առանձին հասնականութիւն կը հրաւերէ:

Փաղաքացեալ Լորտը, Միթիւնը բանալով, յայտնեց թէ մեծ հաճութեամբ կուզէր օգնել տեղին Միթիւնիօրոսին ձեռնարկած մարդաբարեկամ գործին, և ըսաւ թէ սովորապէս անցանքներն առ ինքն ուղղեալ տեղեկութեանց նայելով, սովորապէս ստափութիւնն ու ընդարձակութիւնն, ինչպէս նաեւ ժողովրդեան թշուառութիւնն յոյժ մեծ են: Այդ գաւառը ոչ միայն Բրգաստանի առաւտարութիւն հասարակութեան, այլ և բոլոր աշխարհի համակրութեան ու օգնութեան իրաւունք ունին: Փանծապետ Պ. Ալեքիսը Հնդկիցս հետեւեալ նամակը կարգաց, զոր Քրօթթըրոսին անցաւ Պ. ձէյնս Պրայս Պ. Կրտսեմունէն ընդունած էր:

«Ես ի նկատ առի հայկական մասնախումբն այն փափաքը թէ չորեքշաբթի օրը Փաղաքացեալական պաշտօնական մէջ զգումարուելիք Միթիւնին ներկայ գտնուիմ: Բայց արդի գործերս անտեսելու և նոր նախարարութեան մը համար պէտք եղած այլ և այլ կարգադրութիւններ Վեհ. Փագուհայն. ներկայելու պարտականութիւն ամեն տեսակետով այն աստիճան խիտ է, որ չեմ կրնար երկու կամ երեք ժամ դադարեցնել զայն: մինչև իսկ սարսափին թշուառութեան մ'օգնելու սրբազան գաղտը փաստարանելու նպատակաւ: Հետեւաբար, չեմ կրնար մարմնապէս ներկայ գտնուիլ ձեզ հետ. բայց գործին ստիպողապէս կանուրթիւն կը ծանցեմ և անկիցձայն կը յուսամ որ ամենէն առաջ Լոտրայի մեծ և բարեկէր հասարակութիւնն, և ապա աւելի բազմաթիւ ժողովուրդը մը առատարարութեան պիտի պատասխանեն ձեր հրաւերին: Այդ բանն հաւատարմապէս համոզեցնեց պիտի լինի ճշմարիտ բարեգործութեան պարտականութեանց, ինչպէս նաեւ Անգլիայ բարի համաբույն իրենց: Հանձնեց իմ անունը արձանագրել 50 Անգլ. ոսկու նպատակ մը համար:»

(Կը շարունակվի)

ԹԻՒՐԲԻՒՆ

Լրագիրներու կարգում ենք որ Սուլթանի կը իրաւէ թողլ է տուէլ Կ. Պարսի փնտրուական հայոց մասնաժողովին 2 միջոցին մի վիճակագր առիլ յօդուս Հայաստանի սովորապէսներին: Վանից մեզ հաղորդում են, որ Վանից ոչ հեռու գտնվող մի հայոց գիւղ գալիս է բերրի գիւղի միջուր և պահանջում են հայերից որ մի քանի աղվիկներ տան էրանց: Հայերը խնդրում են քիւրդերից մի քանի օր ժամանակ կամիճոց, որպէս զի կարողանան ընտրութիւն անել իրանց աղվիկներէ մէջ, իսկ իրանը դիմում են Բրիտան հայրկիւնի նրանից խորհուրդը հարցնելու: Համար թէ ինչ անեն: Բրիտանները խորհուրդ է առելու ընդդիմանալ քիւրդերին պահանջներին: Եւ ճշմարիտ, երբ

քանի մի օրից յետոյ բուրբուր ներկայանում են, հայերը մերժում են բաւականացնել նրանց հրէշաւոր պահանջը: Այն ժամանակ բուրբուրը յարձակում են հայերի վրա և կամենում են լուրջ պահանջներ նրանցից զիւրի ամենագնացիկն աղվիկներին: Բայց հայերը պիտուորում են, սխաւում են պաշտպանել իրանց անձը և կարողանում են յարձակող բուրբուրի մեծ մասին սպանել: Գուրդերի մի վտեր մարդ կարողանում է փախել և գնում են փաշային գանձապետու, որի հորաւանով հայ զինուորները ապաստան և խրովարար համարվելով, բանաւորվում են: Բայց Բրիտաններ անգլիական և ռուսաց հիւպատոսի քաջակցութեամբ կարողանում է բանտից ազատել տալ կայանաւորված հայերին: Եւ թէ հայերը, առում է թվովսիւրը, միշտ անձնապաշտպանութեան դիմելով, վաղուց է արդէն, բուրբուրի կամայականութիւնը և բարդարութիւնը կը զգովէին:

Մուշից մեզ հաղորդում են որ այլտեղ, սոված հայերը և թիւրքերը միասնալով, կոտորելին հայի պետական ամբարները և քանդեցին մի մզկիթ: Նրբ կառավարութիւնը ուղեց բանաւորել հայերին, մահմեդականները յայտնեցին, որ չեն թողլ տալ որ հայերին ձեռք տան: Հայերը մեր կողմնակներն են, ապրողները էին մահմեդականները, մեք ամենքը նկատած ասնջվում ենք կառավարութեան ձեռքից:»

Նրբ կառավարութիւնը ուղեց քննութիւն անել գործի մասին, մահմեդականները բաւարարական յայտնեցին թէ իրանք են կոտորել ամբարները և ոչ թէ հայերը, թէ իրանք էլ քանդեցին իրանց մզկիթը:

ԳԵՂԱՐԱՆԵՐԻ ԱՅԻՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Լոնդոնից հեռագրում են «Հաւաստի» ընկերութեանը հետեւալով: Հնդկ որ անգլիական դեսպան պ. Գոշեն և Քրանսիական դեսպանի փոխարեւ պ. Տիւս կը սխալ փախլ իրանց նոր պաշտօնները, բուրբուր գնացանները կը կազմեն և կը ներկայացնեն Բ. Իրանը իրանց ապարարութիւնը: Պետութիւններին դեսպանները Կ. Պարսի մէջ կը գրեն այդ ապարարութիւնը, որի ընթացքը հետագայով կը հաղորդվի հետաքրքրված պետութիւններին իւրաքանչիւրին: Նրբ իրանց կառավարութիւններէր հաւանութեան իր կտանան, դեսպանները կը ստորագրեն այդ օրոյնմար: Կարելի է հաստատուել, որ պետութիւնները կը համաձայնեն կարգադրութեան ընտրել փարսերութեամբ: Լորտ Գրեյնիլի կողմից պետութիւններին ուղարկուի չորսարկաւորներ, նոյն իսկ այդ հաւանութեամբ նրանք համաձայնեցին Բ. Իրանը առաջարկվելի ապարարութեան բաւականութեան փարսերութեան: Պետութիւններին մէջ եղած ուղղակի, յարաբերութիւնները հաստատեցին այդ համաձայնութիւնը: Կեղաններին ապարարութիւնը Բ. Իրան ուղարկութիւնը կը դարձնի հետեւեալ երեք հայերի վրա. Ներսիսբեկով, Յուսեփ Գանի և Սահմանի մէջ ժողովարի փորձաքննութիւններին: Ներսիսբեկովը հարցն փարսերութեամբ ապարարութիւնը պաշտոնապէս կը բացատրէ, որ թիւրքերը կառավարութիւնը կանոնաւոր կը կարգուի ընդհանր քննեց Ներսիսբեկովին այն երկիրները, որանց այդ իշխանութիւնը Կ. Պարսի մէջ նորերումն ստանալած պրոստորի համեմատ պէտք է ստանալ, և կը հրաւիրի Բ. Իրանը քաջաւորել, թէ նա ինչ միջոցներ է գործարարել, որպէս զի կարողանայ վերջ գնել գործերի օրակցութիւնը: Իրան, որի ժամանակ ամենն այսինքնի գործողութիւններ կարող են սկսիլ Ներսիսբեկովի գործերի և արաւմիցիներէ մէջ: Եւսեփ Գանի ինքնիք մասին ապարարութիւնը կառավարելու Բ. Իրանը, որ բաւականացուցիլ պատասխան չը տուէր պետութիւններին պահանջներն խոստանալ պահանջութեան այն մասնաժողովին, որի վրա պարտականութիւն է զրկած ուղղի յուսական սահմանները և թէ Բ. Իրանը անբաւ

ւականացուցիլ պատասխան կը տայ, Բերկիւնում մի խօսիլներեցիւ կը հաւաքվի, որ իրանցիկ սահմանական զինքը և միջոցներ կը գտնի իր վիճակներ իրազեկութեամբ համար: Ոչ կը փերսերին երբոր կ'սկսին Հայաստանի մէջ մայրիկի վերանորոգութիւններին, ապարարութիւնը մասնաջող կը լինի երկրի անբաւարար պրոստորի վրա, կը ցոյց տայ հայ ապարարութեան ապարարութիւնը կը հայերի անապահովութիւնը քիւրդերի յարձակմանը: Կ. Պարսից անպաշտ հաղորդել, թէ ինչ միջոցներ է գործարարել Հայաստանի մէջ գործերի այդպիսի դրութիւնը բարելաւելու համար:

ԱՍՏՈՒՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—«Մասիս լրագիր մէջ կարդում ենք հետեւեալը. «Կիւնդէս արդէն ծանուցիր, մայրաքաղաքին առ ժամանակեալ անգլիական դեսպան պ. Կոշեն պատերազմական նաւով մը Բարգանիկ ձեռնադնէ անցնելով Կ. Պարսի պիտի գայ: Այս առաջին անգամ, որ Արեւիկի կողմէն ապրիլի դէպք մը տեղի կ'ունենայ: Մայրաքաղաքին թուրք լրագիրը այս լուրերը ծանուցնել տանց մեծ կարեւորութեան տալու: Կարելի է որ այս նորութեամբ անգլիական նոր նախարարութիւնն ուղեց է արեւեան ժողովուրդը երևակայութեան վրայ ազդեցութիւն որ յաւաք գնելու, կը մնայ տեսնել թէ այս դէպքն որինքն ու չը պիտի վնի և ի հալովին միւս առաւելութիւնք ալ նախանշելով իրենց դիտարկները նոյն եղանակաւ չը պիտի դրկեն թիւրքաց մայրաքաղաքը:»

—«Մասիս հաղորդում է Ալեքս առաւօտ վառնէ հասած առժամանակաւ հեռագիր մը Երեւանէն Սարգսյանին առաւելորդ ընթացիկ կը ծանուցանէ:»

—«Մասիս մէջ կարդում ենք հետեւեալ լրագիր: «Երեւանի Հայկական յանձնարարներն այս առաւօտ շնորհակալութեամբ իր ծանուցանե մեզ թէ Հոսում կրնանք օգնել յայտնաբեր կարգադրութիւնը մեծ ի նպատակ սովորեց հնդկ հաղորդ ֆր. Կարսին և ի Մարտին յոյժ և այդ գուրմարէն անաւարարութիւնը Հայկական ժամանակներին ձեռնահաստութեամբ յանձնարարած է:»

—«Մասիս հաղորդում է. «Ս. Պարսիսը հաղորդ արդէն զայն պատական ժողովին եկած հետազոտ ինքնաշարով թէ Ամեն. Երեւանին Սրբազան գաւառ, ժողովը գտնուիլ իրենց և միաձայն հաստատութեամբ վնայալ առաւելորդ ընթացիկ է, փոխեց անմիջապէս հաստատել այն ընտրութիւնն և շնորհակալ Նորին Արքեպիսկոպոսին:»

—«Մասիս հաղորդում է հետեւեալ լրագիր: «Երեւանից կենդանական յանձնարարները շնորհակալութեամբ իր ծանուցանե մեզ թէ Հնդկական կառավարութեան (և ոչ թէ Հնդկացի Կեղոց թագաւոր) զրկած 5000 ֆրանկ, և Հնդկական կարմիր խաչ ընկերութեան զրկած 2500 ֆրանկ նպատակ իրեն յանձնվել է:»

—«Դոյն լրագիրը հաղորդում է. «Երեւանի առաւ փութի աղբիւրի մէջ հետեւեալ հաստատութիւն կը կարգադրէ, որ հանդիսի կը ծախուի մեզ. «Կը հաւատան մեզ թէ Հայ հաստատութիւնները քանի օր մեծ մարդիկ, այսինքն շարժաւորութիւնը Սրբազան, որոց վրայ զեպր իւրից Կ. Պարսից Պարսիսը իւր պաշտօնէն հրաժարեցնելու կ'աշխատեն: Եւ իմ արեւելիկները ճիշդ են, այս մեծ անձանց յաւաք տարած նպատակը գնչ աշխով չը տեսնուի որ եղբ բարձր տեղերէ, Երեւանի Սրբազանի դէմ ինքն ամբաստանութիւնը Սրբազանի դէմ ինքն ամբաստանութիւնը Սրբազանի օտ և թէ իւր խօսքին մեծագույն մասին բարձրանելը գրուելու ձգտում մ'ունի երեւ. և կուզէ երեւ այդ մեծ մարդը բարոյական հնդկարարութեան ապա մնայ, որ թէ ինքն աղբիւր գործերուն մէջ և է պատուս չունեն, այսու անմասնիկ քաղաքի ապրեցութիւն մի գործը կը գնեն, և մեծ փութի ունին անոնց քով որոնք կանուտ ունի Հայ հաստատութեան ապահովութիւնն ու քարկեցութիւնը:»

ՄԵԾԱԿՆ ԶԵՆԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՑ

Ս. ՊԵՏԻՐՈՎԻՉ, 28 մայիսի Իսկան թընս զանօթներին և հրացաններին թիւղներ տեղեկացրեց Պետերբուրգին ի ճէր հանդուրեց Կայսերահո մարմնին: Թաղումը, որ ցերեմոնիայի համաձայն կատարեցաւ Պետրոպոլիս մայր եկեղեցում:

ԱՅԻՆԱԲԱՆ: 28 մայիսի: Ֆրանսական էսկադրան երէկ Պրիւքիլ գէպի Բեզիկեան ծոցը լողաց, ուր կը հեռանէ շուտով իտալական և անգլիական նաւերը:

ՊԵՏԻՐՈՎ, 28 մայիսի: Կաղեր-փաշան առաջին միջիտալ և նշանակված. Արքեպիսկոպոս Նշանակված է արտաքին գործերի միջխաւոր վերելի կուլուրում:

Ս. ՊԵՏԻՐՈՎԻՉ, 29 մայիսի: Երէկ Կ. Ս. ՄԵԾ Իշխան Միքայէլ Նիկոլայի ձանապարհ ընկալ գէպի Փիլիպի:

Խորագիր.—Հրատարակող ԳԻՐԳՈՐ ԱՐՄԵՆԻՆԻ